

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ І ДІЯЛЬНОСТІ ПАРТИЗАНСЬКОГО ЗАГОНУ ІМЕНІ ЧАПАЄВА У 1941-1943 РР.

Тема партизанського руху на Кіровоградщині у роки Великої Вітчизняної війни в останні роки набула нового звучання. В результат аналізу джерел з історії цього руху з'ясувалося, що у багатьох випадках результати дій партизанських загонів та підпільних груп значно перебільшувалися, а у окремих випадках сам факт існування окремих груп та партизанських загонів відверто фальсифікувався особами, які прагнули уникнути відповідальності за бездіяльність під час ворожої окупації області або, навіть, за співпрацю з окупаційною владою та її місцевими посіпаками.

У той же час серед багатьох документів, що зберігаються у Державному архіві Кіровоградської області є такі, які досить реально змальовують стан партизанського руху на території області. Одним з таких документів є стенограма бесіди з командиром партизанського загону ім. Чапаєва Юхимом Андрійовичем Фрединським, що дає досить повне уявлення про стан боротьби проти німецьких окупантів на території району.

Юхим Фрединський не належав до героїв громадянської війни, червоних партизан, визначних партійних та радянських керівників області. Народився він у 1901 році у с. Бузникувате (зараз у межах Вільшанського району Кіровоградської області). З 10 років працював у місцевого попа. Згодом - санітаром у лікарні с. Благодатне. Після революції мати Фрединського отримала власну землю і юнак займався господарством до 1922 р, коли був призваний до Червоної Армії. Під час служби став дійсним членом КП(б)У, очолював комуністичний осередок господарської команди 67-го стрілецького полку. У 1924 р., після демобілізації працював головою сільради на малій батьківщині. [3, арк. 13]

У 1926 р. навчався на 8-місячних курсах у м. Зінов'євськ, після чого працював завклубом у Новоархангельському районі. Під час колективізації працював головою сільради у с. Кальниболото того ж району. У 1930 р. організував колгосп, але на початку 1931 року був звільнений з посади за провал хлібозаготівель. Наступні 5 місяців Фрединський провів на Дніпробуді, де через 5 місяців був поновлений у партії і повернувся до Новоархангельського району. Потім був обраний на посаду голови колгоспу імені Чкалова у Тишківському районі і був нагороджений премією за хорошу роботу, а також висунутий на посаду директора Кальниболотської МТС. У 1936 р. прослухав курси інструкторів райкомів у Одесі. У 1937-38 рр. виріс з посади інструктора до другого секретаря Новоархангельського райкому партії. Брав участь у польській та фінській війнах, був поранений і нагороджений медаллю «За відвагу». У 1940-41 рр. знову займав посаду другого секретаря райкому на Новоархангельщині [1, арк. 18-18 зв.].

Тут Фрединський зустрів початок війни. Він організовував роботи з будівництва оборонної лінії вздовж річки Синюха, формував винищувальний батальйон, потім полк народного ополчення. Наприкінці липня, очевидно у зв'язку з наближенням лінії фронту, надійшла вказівка перетворити полк на партизанський загін. 30 липня 1941 р. представники Південного фронту зібрали партійний актив і стали читати лекцію з організації підпільно-партизанської роботи. Проте у цей же день до села увірвалися німці і почали обстрілювати будівлю райкому. Всі, хто був у будівлі мусили втікати.

Вивезення партійних документів було зірване. Фрединський, щоправда, хотів відправити машини з документами раніше, але командир прикордонників, які здійснювали охорону тилу Південного фронту заборонив це робити [1, арк. 19].

Тепер Фрединський пішов за першим секретарем райкому та головою райвиконкому. У селищі Кагарлик незабаром зібралось майже все районне начальство. Було вирішено створювати партизанський загін у Тишківському лісі. Проте, просидівши декілька днів у лісі, не маючи ні зброї, ні харчів, ні боєприпасів, ні будь-якого плану дій, «партизани» почали розбігатися. Після провалу спроби створення загону Фрединський думав перейти лінію фронту, але його відмовили червоноармійці-оточенці. Він осів у селі Трояни, де зробив другу спробу створити підпільну групу з колишніх військовополонених. Фрединський планував саботувати роботу на німців силами цих військовополонених, але окупаційна влада швидко викрила групу, 10 полонених було розстріляно, а Фрединському довелося втікати з села [1, арк. 20-20 зв.].

У с. Добрянка Вільшанського району він намагався створити іншу групу саботажників, проте і ця спроба провалилася через те, що радянські військовополонені зневірилися у можливості боротьби проти окупантів. До травня 1942 р. Юхим Фрединський переховувався у рідному селі Бузникувате у сестри, періодично навідуючись до Тишківського району. Одного разу з відчаю він навіть підпалив велику скирду сіна, прагнучи зробити хоч щось, що нагадувало б про боротьбу проти окупантів [1, арк. 21-22 зв.].

Лише у 1942 році Фрединський зміг зібрати навколо себе декілька мешканців Новоархангельська, які підтримали його прагнення провадити підпільні дії проти окупантів. Діяльність групи полягала начебто у виготовленні та розповсюдженні листівок, проведення агітації серед населення, псуванні телефонного та телеграфного зв'язку. Так само начебто Фрединському вдалося організувати підпільні групи у кількох селах Новоархангельського району. У той же час беззаперечних свідчень про ефективну діяльність таких груп, так само як і тексту листівок, не збереглося. І сам Фрединський визнавав, що шкоди німцям було завдано невеликої, а телефонний та телеграфний зв'язок окупанти лагодили дуже швидко [1, арк. 23-25].

На початку 1943 р. у Новоархангельському районі сталася надзвичайна подія - через територію району пройшов великий партизанський загін, що спричинило паніку серед німців та колаборантів. Єдиним партизанським з'єднанням, яке діяло на території Кіровоградської області у цей період, було з'єднання Михайла Наумова, яке здійснило небезпечний рейд на край степу, де майже не було лісів, з метою встановити зв'язок з підпіллям, яке начебто очолював Михайло Скирда. Проте жодних партизанських загонів наумівці не зустріли, були перехоплені німцями, зазнали втрати і змушені були піти з території області. У той же час рейд Наумова нагадав населенню про можливе повернення радянської влади. Налякана допоміжна адміністрація та німецькі чиновники три дні ховалася по закутках та горищах [2, с. 118-132].

Фрединський розцінив це як хороший знак і, зібравши 9 осіб, вирушив шукати місце у лісі для партизанської бази. Базу було створено на місці колишньої поміщицької садиби у покинутому льоху. Там партизани почали збирати зброю, звідти розпочали діяльність щодо формування сприятливих умов для своєї діяльності. Насамперед загін, який був названий загоном імені

Чапаєва, потурбувався про харчову базу. Практично невідомі випадки щодо конфіскації продуктів у населення. Фрединський почав залякувати старост громадських дворів (так німці називали колгоспи), примушуючи їх постачати партизанам продовольство. Тих, хто відмовлявся, спершу били, а потім могли і розстріляти. Оскільки загін був невеликим, то для старост виявилось більш обтяжливим відмовляти партизанам, ніж приставати на їх пропозицію [1, арк. 23-24 зв.].

Так само продовжувалися акти саботажу щодо ворожого майна.

Іншим напрямком діяльності загону стала боротьба проти найбільш затятих колабораціоністів, а також окремих німецьких чиновників та військовослужбовців. Так, серед ліквідованих групою Фрединського був поліцай на прізвище Стеценко, який вважався невинуватим, декількох поліцаїв було вбито у Голованівському районі. Також був начебто вбитий начальник поліції з Макіївки, що приїхав з Донбасу на відпочинок [1, арк. 30-31 зв.].

У липні 1943 року на хуторах біля Скелеватої висадила група парашутистів-розвідників, очолюваних капітаном Девятовим. Загін Фрединського надав допомогу харчами розвідникам, за що отримав невелику кількість боєприпасів. У розвід. групі була рація і партизани отримали змогу розповсюджувати серед населення інформацію про перемоги радянської армії. Окрім того, розвідники повідомили про необхідність зривати вивезення худоби з району та необхідність боротися з ворожими перевезеннями взагалі. Загін Фрединського пробував виконувати ці завдання, але згідно свідчень самого командира ефект був невеликий [1, арк.32-32 зв.].

Діяльність загону тривала практично до самого визволення району у березні 1944 р. За цей час загін виріс з 27 до 50 осіб. Лише на початку 1944 р. діяльність загону суттєво ускладнилася у зв'язку з тим, що через відступ ворожих військ їхня чисельність у Новоархангельському районі значно збільшилася. 3-го (можливо 13го) лютого 1944 загін ім. Чапаєва розташувався на денний перепочинок на Ганнівських хуторах. Загін був розподілений на дві групи під командуванням Фрединського та Гутинцева. Очевидно, загін був зраджений кимось із місцевих мешканців. Незабаром село було оточено німцями. Після двогодинного бою партизани були розсіяні. При виході з оточення німецькими окупантами було вбито 7 (згідно інших даних - 8) партизанів [1, арк. 42-45].

Загалом за час діяльності «чапаєвці» знищили 115 німців та колаборантів, роззброїли 52 поліцейських вивели з ладу або ж знищили 14 машин, 8 мотоциклів. Також, начебто, було збережено 5 млинів, 2 МТС, 15 т зерна. Ці дані можна сприймати або заперечувати, але факт залишається фактом - невиразний другий секретар райкому спромігся зробити набагато більше, ніж те керівництво місцевого підпілля, що було залишене обкомом. «Червоні гайдамаки» може і не змогли суттєво ускладнити діяльність окупаційної та допоміжної адміністрації, проте постійно нагадували радянським громадянам про те, що Червона Армія та радянська влада неодмінно повернуться, а ті, хто довірився окупантам неодмінно будуть покарані [1, арк. 6-7].

Список використаних джерел

1. Отчет о деятельности отряда Новоархангельского района им. Чапаева (командир Фрединский Е.А.) и стенограмма беседы с тов. Фрединским Е.А.

ДАКО, ФП-429, оп.3, спр.69. 2. Наумов М. И. Степной рейд. - Киев, 1961. - 365 с. 3.
Фрединский Ефим Андреевич. ФП-400, оп.3, спр.1186.